

EKLER DEZSŐ: TÉRTÖRTÉNETEK

VÁLOGATOTT ÍRÁSOK

L'HARMATTAN KIADÓ – KOSSUTH KLUB, 2018. 216 OLDAL

SZÖVEG TEXT: SZEGŐ GYÖRGY

„...Kiderül, hogy a történetem nem mögöttünk, hanem alattunk van, és hogy az építészet valójában egy olyan nyelv, amivel sok mindent el lehet mondani a világról...” – írja a kötet előszavában Meggyesi Tamás.

Eklér 1986 és 2016 között született 20 tanulmánya többféle műfajú: folyóiratokba írt épületelemzés, filosz világértelmezés, diplomatervezés, bíráló. Ezek jelzik, hogy a szerző szenvedélyesen keresi bonyolult világunk megér-

tését – teszi ezt kíváncsi tudományossággal, eredeti interpretációval. Az írások nem időrendi sorrendet követnek, inkább valamiféle rejtett legenda átélését kínálják az olvasónak.

Az első tanulmány a Belső-Erzsébetváros múltjának és a rehabilitáció, akkor 1994-ben javasolt – máig aktuális – lehetőségével foglalkozik (Országépítő 1994/2., mindig ott a megjelenés, precízen szerkesztett a kötet, okos a függelék is). Az elemzés Eklér szociológiai alapuló gondolkodásának argumentuma. Szerinte – és az igaza számomra nem kétséges – 18. századi alapokon, a szolgalmi utak nyomán indult meg a városiasodás. A mélytelkek átjárókkal, passzázsokkal való felértelődése jött, amit később, a szervesen induló megújulás idején, a korai 90-es években intenzifikálási programnak neveztek. Hozzáteszem, hogy a 2000-es években ezek helyett megindult bontás/lakóparkosítás megállítást a 2008-as világgazdasági válság blokkolta – félő, hogy csak átmenetileg. Bár 1994-ben az Eklér tanulmány utolsó mondata még így szólt: „a cserepes tetők évszázados álmára

angyalok vigyáznak...” A negyedszázadnyi távolság a tanulmány és a mai olvasó tapasztalatai között meglepő módon nem porossá, de általában is izgalmassá teszi a kötetet.

A könyv első felének másik kiemelkedően aktuális olvasmánya a *Térrelés és mozgósítottság – A nagyvárosok hatása a lélekre*, a Nádasdy Alapítvány és a magyar Kognitív Neurológiai Társaság által rendezett „Ép lélekkel – Ép testben élek” mottójú szimpóziumon hangzott el 2005-ben. Azt látatja, ahogyan a század első harmadában a civil város elkezd beszorulni az állami befolyás, a központi fejlesztések kalodájába. Eklér úgy látja, hogy az államok az első világháború tanulságaként hadtáp-társadalmakat építenek, átalakítják a családi munkamegosztást, minimál-lakásokba kényszerítik az emberek tömegeit, akiknek jó részét a hadiiparral kapcsolatos iparágakban foglalkoztatják. A szovjet hadikommunizmust más eszközökkel az amerikaiak, angolok, németek és az olaszok is mintának tekintik, haszonélvezőkként „térben és időben parazitaként terjeszkednek”.

Eklér intő példázatként mutatja be az életrajzi filmből is ismert Howard Hughes terjeszkedő, hódító karakterét, mint 20. századi típust. Hughes, aki Lockheed Cyclone géppel elsőnek tett „üres kört” a Föld körül, „...visszatért ugyanarra a pontra New Yorkba. Hughes a világvége Lindbergje, a posztmodernizmus hőse volt.” Két képet is mellékel Eklér, az egyik a „hős” a második világháború győztes Herkules óriásrepülője kormányánál látható. A másik a gépet óriásbálnaként tréleren vontató jelenetet mutatja.

A kortárs újtók fejezete a „nagyok” építészetének ekléri olvasata. A két zárótanulmány igazi meglepetés: Barna Bettina két egyetemi munkájának opponensi elemzése. Az első a *HatárHáz*, a szlovák-ukrán határral kettévágott

magyar falu határsávba elgondolt közösségi házról szól. A második címe: *A ZÓNÁ-ról*. Eklér az általa nagyon tisztelt Paul Virilio (nekrológiát lásd MÉ 2018/5) gondolkodásstruktúrája 21. századi, továbbtorzult világának felmutatásával értelmezi a tervet. A népi legendát is felidézi, miszerint az amerikai hírszerzés az 1960-as évek elején a Norvégiában kifogott óriásbálna magyarországi tréleren történt körbehordozásával tesztelte az interkontinentális hordozó rakéták mozgatásának, telepítésének szovjet lehetőségeit. Ezt két író, Parti Nagy Lajos és Krasznahorkai László is irodalmi toposzá emelt. Utóbbi nyomán Tarr Béla *Werckmeister-harmóniák* című filmjében emelt képi legendává. Eklér feltételezése szerint Makovecz Imre bibliai alapokon emelte az 1964-es velencei Cápát és az első bordázott épületeit. Az idea nemrég Thorsten Botz-Bornstein *Organic Cinema, Film, Architecture, and the Work of Béla Tarr* (Berghahn Books, New York – Oxford, 2017) c. könyvének egyik alapvetéseként tárgyalja Tarr Béla és Makovecz Imre poétikájának párhuzamosságát. Az első fejezetben *Cinema, Architecture, Literature* cím alatt a közös vonásokat az ótestamentumi bálna-metáforából eredezteti, jegyzeteiben kitér a mumifikált tengeri szörny közép-európai útjára is. (Barna Bettina tervbírálatait ugyan az Építészfórum közölte, de a szakma és az értelmiség nem fogta fel: valaki tabukat döntött.)

Mégsem a fenti különleges pólusok szét-tartónak tűnő anyaga teszi a könyv olvasását izgalmassá, hanem a gondolkodásmód, ami korunk jelenségeit értelmezve szerves egységgé olvasztja Eklér mondanivalóját. Végül ismét Meggyesi Tamást idézem: „Ez a könyv (...) beavatás a szónak abban az értelmében, hogy ezt a rejtett világokba invitáló könyvek esetében megszoktuk.”

FÉNY ÉS PANORÁMA

A BUDAÖRSI REPÜLŐTÉR METAMORFÓZISAI

FUGA, 2018. 10. 17. – 11. 12.

SZÖVEG TEXT: FUGA

A Budaörsi reptér történetét megidézõ kiállítást mutatott be Cs. Plank Ibolya fotótörténész és Csengel Péter jogász, műemléki kutató a FUGA-ban. A kiállítás középpontjában a jelenleg pusztuló állapotban lévõ körkép állt, amely az egykori utasváró mellvédjét díszítette.

A Mátyásföldi repülõteret felváltó, első modern közforgalmi repülõtér Budaörsön épült fel, Králik János és Bierbauer Virgil egyesített terveinek kidolgozásával, nagyhangárját Czakó László és Méhes György tervezte. Az építkezés 1937-ben fejezõdött be. Mindkét létesítmény építészeti bravúrnak számított a maga korában, a körépület az utasforgalom szervezésének racionalizálásával és a modern építészeti stílus alkalmazásával teremtett újat a repülõterek addig ismert építészetében, míg a nagyhangár egyedülálló méretével az 1930-as évek Európájában a legnagyobb feszítõműves szerkezetű hangárépületét hozta létre.

A forgalmi épület kétségtelenül legkülönlegesebb belsőépítészeti dekorációs eleme az utasváró mellvédjén elhelyezett fotófríz. A 44 méteres kompozíció 1937-ben, az építkezés utolsó évében készült el Bierbauer és Marsovszkyne Ackermann Ada fotográfusnõ közös koncepciója alapján, és a repülés népszerűsítése mellett elsõdleges funkciója az utazás hangulatát elõkészítõ környezet tudatos kialakítása volt. „A téma a mai embert nagyon is érdekli: aki repül, közel érzi magát e falkép tartalmi adottságaihoz, aki pedig még nem repül, azt felizgatja és kedvet ad neki e csodálatos élmény megismerésére.” – írta Bierbauer 1937-ben. A montázstechnikára épülõ körkép tökéletesen illeszkedett a repülõtér funkciójához és a térhez, amellyel

A REPÜLŐTÉR FOGADÓÉPÜLETÉNEK VÁRÓCSARNOKA, 1937. SEIDNER ZOLTÁN FELVÉTELE. MMA – MÉM - MDK

A REPÜLŐTÉR VÁRÓCSARNOKA „A REPÜLÉS ÉLMÉNYE” KÖRKÉPEL, ÁGH ANDRÁS FELVÉTELE, 2006

A BUDAÖRSI REPÜLŐTÉR FOGADÓÉPÜLETÉNEK TERASZA, 1937. MARSOVSZKY ELEMÉRNE FELVÉTELE. MMA – MÉM - MDK

ma is szerves egységben áll. A művészeti irányzatok közül leginkább a futurizmus, az expresszionizmus és a szürrealizmus hatásai fedezhetők fel a mű alapkonceptiójában és megformálásában.

A repülőtér metamorfóza – amely a kiállítás alcíme is volt – a rendezők szándéka szerint egyszerre kívánta kifejezni az épület és a körkép ismert és részben máig rejtve maradt átalakulását. A metamorfózis az épület még fellelhető építészeti értékei és részletei bemutatását és egyfajta szembefordítását jelenti az eredeti állapotával. A körkép esetében ez kétpólusú: egyrészt bemutatja annak két meghatározó fizikai állapotát – 1937-ben és ma –, másrészt betekintést enged a körkép ikonográfiai tartalmának a változásaiba is.

A kiállítás fókuszában a két világháború közötti modern építészet és fotográfia, illetve az épület mai állapotát bemutató kortárs fotográfia metamorfózisának programja állt. A régi és új képek mellett egy 1950-es években készült makettel és a körkép kicsinyített modern installációs látványelemével elevenítette fel az épület korszakait. Mindez, a repülőtér a közelmúltban és 208 őszén dokumentáló fényképek (Ágh András, Bencze-Kovács György, Fejér Zoltán, Gálos László Norbert, Gyukics Péter, Hack Róbert, Hajdú József, Lugosi László, Pálinkó Gábor, Tóth József, Vékás Magdolna) felvételeivel együtt egyfajta figyelemfelhívás épített örökségünk megóvása érdekében. A kiállítás Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum közreműködésével jött létre.

INTERDISZCIPLINÁRITÁS KIÁLLÍTÁSBA CSOMAGOLVA

A TÁRSADALOMMÉR-NÖK. AZ ÉPÍTETT KÖRNYEZET OLVASATAI A 20. SZÁZAD KÖZEPÉN. MÉSZ, KÓS KÁROLY TEREM 10. 29. – 11. 14.

SZÖVEG TEXT: HARLOV-CSORTÁN MELINDA

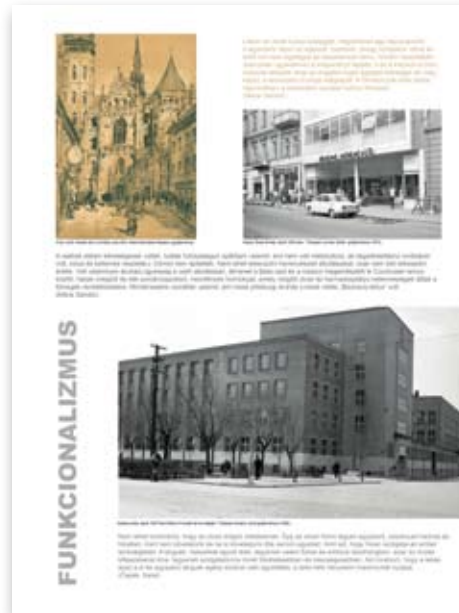
Tamáská Máté Dávid kurátor munkája precízen egymás mellé állított képekkel és szövegekkel mutat rá az építészet, a városrendezés, az irodalom, a szociológia és a politikai ideológiák kapcsolatára. A látszólag eltérő területek összefonódása már az első táblán olvasható: „az építész nem a kollégáinak tervez, hanem a társadalomnak. A társadalom pedig a szavak mérnökei, tehát az írástudók által értékelt, befogad és kritizál.”

A további táblákon egymás mellé állított fotók, tervek, rajzok és szociográfiai, illetve irodalmi szövegek, valamint a megjelenített jelenségek háttérben álló ideológiák jellemzőit megnevező címek mérnöki pontossággal jelenítik meg az érintkezéseket, azok magyarázata vagy elemzése nélkül. A rendezői narratíva látszólagos hiánya ellenére a kiállítás címe is jól mutatja a tárgyalni kívánt rögzített időszakot és problematikát. A középpontban a 20. század közepi Magyarországon is létező jelenség: a „szocialista tér” és annak kialakítója, a kor egyik vezető ideája, a társadalom-

mérnök áll, aki kialakítja a nevelő funkcióval rendelkező épített teret. A társadalommérnökök által megvalósított helyszínek, kapcsolatrendszerek és az így kialakult változások a képeken, míg azok megítélései az idézetekben fogalmazódnak meg.

A szövegek közt szerepel vers és próza egyaránt. Karel Čapeken kívül kizárólag magyar szerzőket vonultat fel a kiállítás, azonban a bemutatott jelenség és néhány képi ábrázolás túlmutat az ország határain. Egyes táblákon két vagy három szöveg jelenik meg változatosan kapcsolódva egymáshoz, illetve a képanyaghoz. Vannak olyan szövegpárok, melyek ugyanarra a helyszínre vonatkoznak (Kassa), mások azonos gyakorlatot vagy hiányt jelenítenek meg (parcellázás; a megszüntetett piacok, amelyek a városrendezési célon túl egyben a társadalmi nyilvánosság elhallgattatását is szolgálták); ismét mások egy jelenség különböző problémáira világítanak rá (például a városrendezés kapcsán a lakótelepek megjelenésekor). Az ellentét fontos szervező eszköze az egyes tábláknak: hol a két idézet mond egymásnak ellent, dicsérve vagy kritizálva az adott jelenséget (pl. Márai Sándor és Karel Čapek véleménye Kassáról), hol a kép és szöveg áll szemben élesen egymással (például *A vasmű városa* című táblán). Találunk olyan példát is, amikor mind az írott, mind pedig a vizuális megjelenés egyaránt rávilágít valamilyen különbségre (ilyen az „érthetetlen változást” korabeli fotókkal, rajzokkal és Tüskés Tibor, valamint Erdei Ferenc szövegével megjelenítő, a megváltozott/eltűnt piacot tárgyaló tábló).

A kiállítás képi anyaga is változatosságot mutat típusbeli és megjelenési értelemben is. A táblákon láthatunk fekete-fehér és színes fényképeket, műszaki és látványrajzokat, tervtanulmányokat, modelleket, kiállítási táblókat egyaránt. A fotók sok esetben gyűjteményekből származnak, de találunk a kurátor által készített „kortárs” fotót is. A sokféleségben az egységet az adja, hogy mindegyik fotó szerves kapcsolatban áll az adott tábló címével, illetve a szövegek által megjelenített problematikával. Ha bárki ránéz Schikker Sándor alsótekeresi birtokán Ormos Imre által készített 1940-es évekbeli fotósorozatra, illetve a felette elhelyezett két kiállítási táblóra, mely *A magyar parasztküldöttség látogatása*

a Szovjetunióban az ötvenes évek fordulóján címet viseli, egyértelműen látja a tábló címének (*Pusztából kolhoz*) képi megjelenítését. A *Kizöldült kocka* szövegeiben megjelenő iróniát az építés által megtört, majd idővel visszatérő természet esztétikai munkáját tökéletesen mutatják Esztergom Aranyhegyi lakótelepének 1960-as évekbeli és 2017-es fényképei.

A kiállítás jól érthető, mely nem csupán a pontos ábrázolással és az alkalmazott kontrasztal valószínűleg, hanem azáltal is, hogy a szerző alapvetően közismert folyamatokat tárgyal. A mezőgazdaság szocialista átalakítása, az erőltetett iparosítás, a felemás urbanizáció jól ismert jelenségek, így néhány képpel és idézettel a kurátor könnyen tudja mozgósítani a befogadó ismeretanyagát. A korszak politikai és tervezői ideológiájának jellemzői, mint például a funkcionalizmus, a tömegtermelés, az egyenlősítő élettér, szinten megjelennek, és a vélemények, illetve vizuális megjelenítés által kibontásra is kerülnek a táblókon. A kiállítás tehát széles közönséget tud megszólítani: azokat, akik átérték, és akik csak tanultak ezekről a folyamatokról.

Mindezek alapján az olvasóban megfogalmazódhat a kérdés: mégis miért különleges ez a kiállítás, ha ismert dolgokat tárgyal, kvázi minimalista interpretációval? A válasz pedig a kérdés maga: a kiállítás ugyanis a befogadót gondolkodásra kényszeríti, a kapcsolatokat jelenségek, tények és tudományterületek között magának kell megfogalmaznia a kiállítás befogadása folyamán. Tamáska Máté Dávid kiállítása nemcsak egy korszakot jellemző, ma már talán kevésbé tárgyalt jelenséget, a társadalommérnök szerepét mutatja be, hanem az interdiszciplinaritást magát valósítja meg a rájellemező pontos és precíz tökéletességgel.

A kiállítással elkezdett tudományok közötti párbeszéd nem marad folytatás nélkül. Szintén Tamáska vezetésével 2018. október 12-én irodalmárok, építészek és szociológusok *Genius loci* címmel tanácskozást (Vác, Apor Vilmos Katolikus Főiskola – Magyarország Felfedezése Alapítvány) tartottak. A születő tanulmányokat a tervek szerint 2019-ben a *Térformák – Társadalomformák* (TÉR-TÁR) könyvsorozat újabb köteteként vehetik majd kezükbe az olvasók.

SZERB SZÉKESEGYHÁZ A TABÁNBAN AZ ELTÚNT RÁCVÁROS EMLÉKEZETE BTM, 2018. 11. 09. – 2019. 02. 17.

SZÖVEG TEXT: **SZEGŐ HANNA** FOTÓK PHOTOS: **BTM**

A Budapesti Történelmi Múzeumnak az újvidéki Matica Srpska Képtárával és a szentendrei Szerb Egyházi Múzeummal együttműködve létrehozott kiállítása a budai szerb székesegyház egykori helyétől kiindulva, időben visszafelé haladva, térben pedig egyre erősebben a templomra fókuszálva mutatja be a székesegyház és környezete történetét, az épületnek a tabáni szerb közösségben és a budai városképben betöltött szerepét.

WARSCHAG JAKAB: KILÁTÁS A BUDAI VÁR FERDINÁND-KAPUJÁBÓL A TABÁNRA, 1836

A Buda felszabadításáért folyó harcok alatt jelentős károkat szenvedett a Tabán is, melynek területét 1686 után jobbára délszláv lakosság, a rácok népesítették be. 1690 után emeltek egy templomot, mely a Duna gyakori áradásai miatt azonban jelentős károkat szenvedett. A püspök az új templom építését támogatta. Az 1775-ben megépült új tabáni templom gaz-

A TABÁNI SZERB SZÉKESEGYHÁZ IKONOSZTÁZA. PETRÁS ISTVÁN FELVÉTELE, 1935 K.

dagon formált, barokk toronysisakjával a 18. században nem csupán a Budai Egyházmegye, hanem az egész Karlócai Szerb Ortodox Érsekség legnagyobb templomépülete lett. Pompája azonban rövid életű volt: az 1810. évi tűzvész során teljes berendezése megsemmisült. Az 1824-re megvalósult újjáépítés részeként készült el az új ikonosztáz, amelynek képeit Arsenije Teodorović szerb festő készítette.

József nádor az újjáépítés során a Tabán utca- és telekszerkezetét is szabályoztatta. A tűzvészt követő városrendezés fő mozzanata volt a Templom teret a Tabán másik városias terével, a Szarvas térrel összekötő utca megnyitása, amely az ún. Ferdinánd-kapun keresztül megteremtette a közvetlen összeköttetést a Tabán központja és a Vár között is.

Budapest 1944–1945. évi ostroma során jelentős károkat szenvedett a tabáni templom, de a liturgikus felszereléseket és az ikonosztáz képeit a templom papja biztonságos helyre

A PARKOSÍTOTT DÖBRENTAI TÉR, KÉPES LEVELEZŐLAP 1905 ÉS 1910 KÖZÖTT

menekítette. Az épület helyreállítása megoldható lett volna, ennek ellenére 1949-ben részben városrendezési, részben politikai okokból lebontották. A főváros vezetése és a Fővárosi Közmunkatanács 1946 tavaszától kezdve mindvégig ellenezte a helyreállítást. A tervezők, akik a háborús pusztításban a város radikális modernizálásának lehetőségét látták, a templomot csak akadállynak tekintették, amely gátolja a Gellért-hegytől a Duna-partig húzódó, nagyszabású fürdőnegyed kiépítését. A mai Krisztina körút Döbrentei téri torkolatának helyén állt műemléképület lerombolásával Budapest városi teréből a budai szerb közösség identitásának legfontosabb megjelenítője tűnt el.

A templom lebontása ellenére berendezési tárgyainak jelentős részét, s az ikonosztáz összes festményét sikerült megmenteni. A túlnyomó részt a szentendrei Szerb Egyházi Múzeum gyűjteményébe került tárgyak közül a legfontosabbakat, az ikonosztáz festményeit az újvidéki Matica Srpska Képtárának restaurátorai 2017-ben restaurálták, általuk vált lehetővé az egykori budai szerb székesegyházhoz kapcsolódó művészeti emlékek együttes bemutatása most a BTM kiállításán. A kiállítás kurátorai: Csáki Tamás, Golub Xenia, Terdik Szilveszter és Vukovits Koszta művészettörténészek.

DOWNTOWN

DENISE SCOTT BROWN

AZWIEEN, 2018. 11. 21. – 2019. 03. 18.

SZÖVEG TEXT: SZEGŐ GYÖRGY FOTÓK PHOTOS: AZWIEEN

Az AzWien átfogó egyéni kiállítása a 87 éves Denise Scott Brownról, az építészet „nagyamájáról” (önmaga titulálja így magát) szól. De életműve szétválaszthatatlan a 94 évesen most elhunyt, a modernizmust megtartva megszüntetni, tulajdonképpen azt megőrizni kívánó, egész korszakot generáló amerikai építészről, Robert Venturitól, akiről Magyar Építőművészet előző, 2018/5-ös számában emlékeztünk meg.

Denise Scott Brown dél-afrikai gyerekkorából hozta a törzsi falvak kultúrájának tradícióit hordozó főutca-képét, annak dekoratív jelrendszere ugyanúgy beépült a Venturivel együtt „feltalált” városarculati-, urbanisztikai- és stílusforradalomba, mint az olasz felmenőkkel bíró építész alkotó- és élettárs római ösztöndíjának emberarcú-város tapasztalatai. A bécsi ArchitekturZentrum tárlatán és kommunikációjában egyetlen egyszer sem szerepel a posztmodern kifejezés. Scott Brown és a korábban cégüknél dolgozó amerikai építész-kurátor, Jeremy Tennenbaum mégis körülírták azt, mégpedig úgy, hogy a modernizmus ellen lázadó start után az alkotópáros végső célja a „modern megmentése” lett, a mereven rideg elmélet helyett a „soft architecture” eszközeit működtetve. Most az egész installációval is, és benne pl. az építészekről elnevezett kávé- és gyümölcspulttal, rajta saját designnal.

Venturi feleségével együtt jegyezte munkáit. Az 1960-as évektől vittek közös tervezőirodát Philadelphiában, ahol Scott Brown a fotográfia gyakorlatát – a tervezés kereteire és a szociális, városépítészeti kérdésekre fókuszálva – speciális módon kamatoztatta.

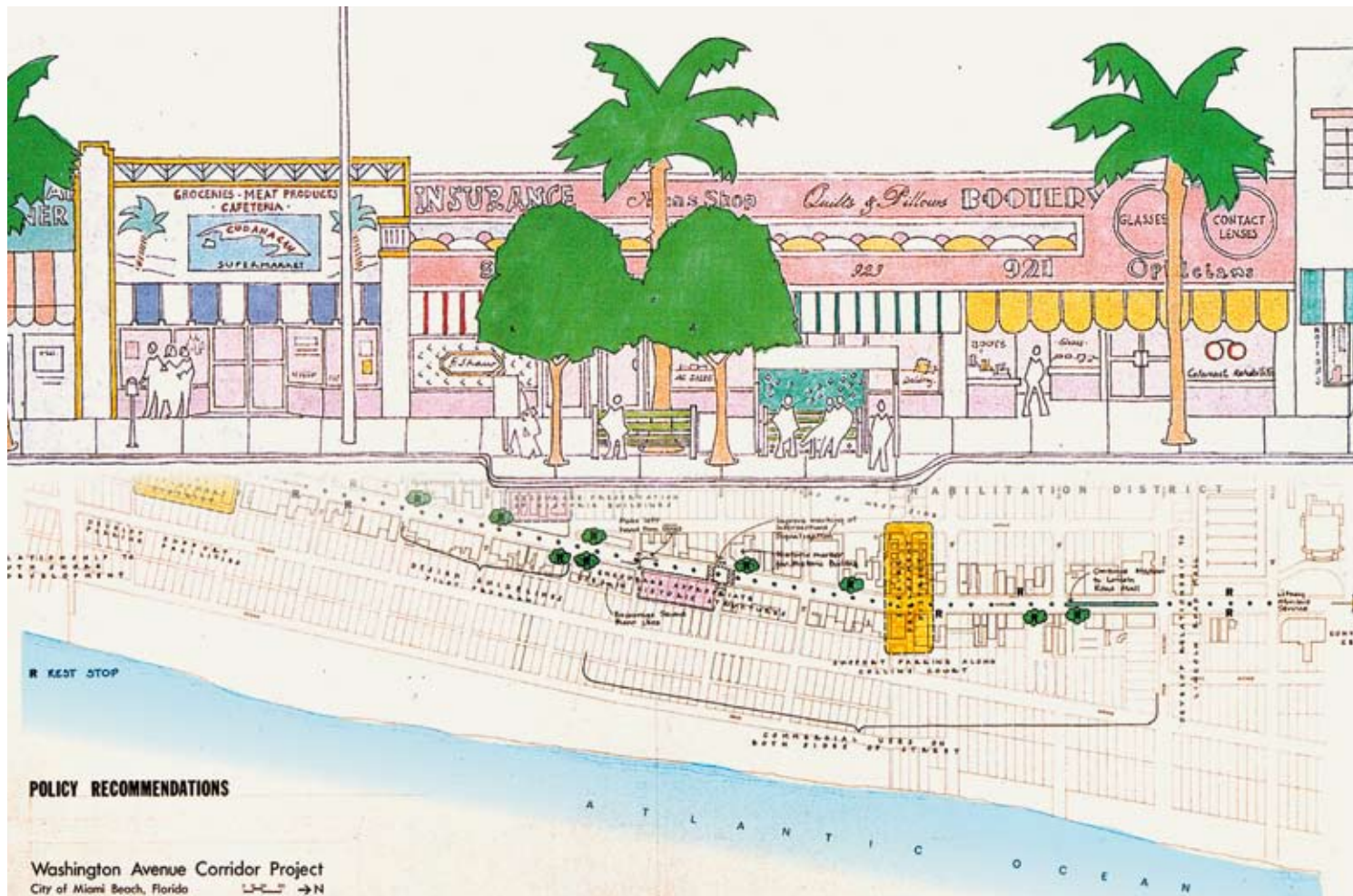
KIÁLLÍTÁSI ENTERIÓR. FOTÓ: LISA RASTL

Az analízis eszközeként a fotót mind a napi tervezőmunkában, mind az elméleti, oktatói tevékenységben újszerű módon művelte. A kiállítás arculata is egyszerű, hatásos, ám elmentmondásos ötlet: üzletportálok, fali vitrinek és tablók övezik a teret. Külsőségeik a történeti városok boltjainak és az 50-es, 70-es évek vidékes amerikai utcáinak a westernfilmekből, road movie-kből ismert kieszen harsány imázsát hordozzák, a kirakatok cégerei, a plakátok *A város mint palimpszeszt* vagy a *Learning from Las Vegas* című kötetek, az építészeti gon-

dolkodást átformáló, máig ható módon alakító alaplakások üzeneteit citálják. Dogmatikus elvek helyett a város felszínét „visszakaparva” az urbánus jelenséget komplexitásában újra-felfedezve/generálva vizsgálják – Scott Brown konkrét fotográfiai elemzéseire támaszkodva. Olyan meghökkentően megfogalmazott anyagot mutatnak be az AzWien patinás téglalobozata alatt, ahol az archaikus közegben az életmű egyedi darabjai, kollázsai, fotói, megragadó idézetei unikális tárlatot, fura, elsősre taszító asszemblázst eredményeznek.

ROBERT VENTURI RAJZA, 1971

ROBERT VENTURI, DENISE SCOTT-BROWN: A WASHINGTON AVENUE TERVE, MIAMI BEACH, FLORIDA, 1978

Két másik koncepció-szál párhuzamosan fut. Egyik az 1991-ben egyedül Robert Venturinak adományozott Pritzker-díj kritikája. Akkor több mint 20 000 aláírással tiltakoztak a nők építészetből való kirekesztése miatt (minden munkájuk közös volt, de csak Robert kapta a díjat.) A kuratórium azóta sem korrigált. Később Denise egyedül és/vagy Roberttel együtt számos más magas szakmai kitüntetést kapott, amint most a kiállítás is elismeri Denise Scott Brown feminista harcát. A másik szál az életmű kulcsaként Denise afrikai gyerekkorával kísérli megmagyarázni a színes, életerőtől duzzadó, vibráló városi architektúrát, amit a mostani kiállítás-kollázsban és a „Bécs új belvárosa” víziót firtató kérdésként is felvetnek. A szokásos halott szépség modern építészeti ideálja helyett ők

a fura, meghökkentő, étellel teli architektúrát hirdették. A bécsi megszokott, nett városarculattal szemben arra biztat a kommunikáció, hogy aki a környezetében olyan „rondaságot” fotóz, amiben van kritikai plusz, hashtag-elje az AzWienbe, a poszt felmutatása ingyenes belépést jelent.

A tárlat szökökútja Denise mosolygós video-üzenetét rejti: az egyetemen Karnak templomában kellett térszervező feladatot terveznie. Tanárával beszélve oda, képzeletben egy sötét, kijárat nélküli térbe érve, a professzor megkérdezte, hol a kiút. Denise „nem tudom”-jára a prof azt válaszolta: kívánja, találjon rá. Most Denise tanárnő derűsen huncut pedagógikus sztorija a látogatót arra biztatja, találjuk ki saját belvárosunkat, emberi léptékű környezetünket.

KIÁLLÍTÁSI ENTERIÖR. FOTÓ: LISA RASTL

LEONARDO MIKROSKÓPJA

A LEICESTERI KÓDEX

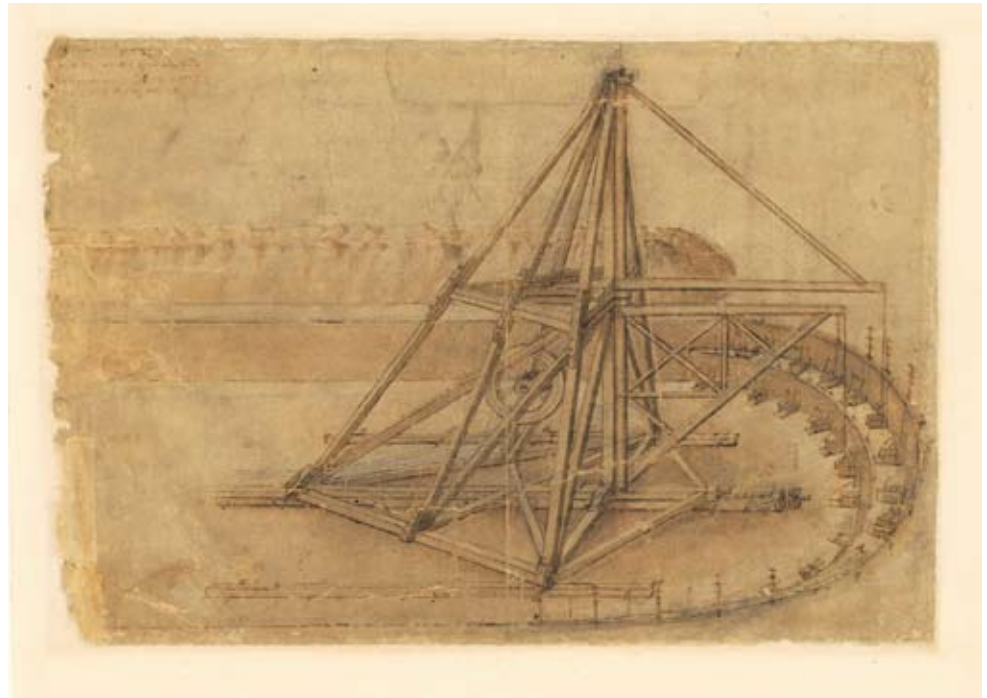
FIRENZE, UFFIZI GALÉRIA, 2018. 11. 20. – 2019. 01. 30.

SZÖVEG TEXT: **GÖTZ ESZTER** FOTÓK PHOTOS: **GALERIA UFFIZI**

1519. május 2-án hunyt el Leonardo da Vinci. Az 500. évforduló alkalmából Európa-szerte rangos eseménysorozat indul, amelynek egyik nagyszabású nyitánya a firenzei Uffizi Galéria ősztől látható kiállítása.

A tárlat a reneszánsz polihisztor tudós-zsenijének megidezésére vállalkozott azzal, hogy a Leicesteri Kódex 36 lapos, különleges ábrákkal illusztrált és széljegyzetekkel ellátott kéziratát a közönség elé viszi. A kódexben Leonardo a víz jelentőségéről értekezik, a víznek a földi evolúcióban betöltött szerepéről. 1994-ben Bill Gates vásárolta meg a felbecsülhetetlen értékű kéziratot, most az ő jóvoltából került a látogatók elé a 18 nagy, kettéhajtott ív, amelyre Leonardo 1504 és 1508 között olaszul, jellegzetes, jobbról balra haladó tükörrírással jegyzetelte gondolatait geológiáról, paleontológiáról, mechanikáról és csillagásatról, számos rajzzal illusztrálva.

A Paolo Galluzzi kurátor által rendezett kiállítás két évnyi előkészület után nyílt meg, és olyan speciális technológiát alkalmaz, amelynek köszönhetően a látogatók maguk lapozgathatják a mindkét oldalon teleírt oldalakat. Firenzében utoljára 1982-ben volt a kódex, akkor a Palazzo Vecchióban állították ki az akkori tulajdonos, Armand Hammer jóvoltából. A kódexet most Leonardo és kora más jeles művészeinek alkotásai kísérik. Az összeállítással a kurátorok tudatosan hangsúlyozzák azt a reneszánszban még magától értetődő szemléletmódot, hogy művészet és kapcsolata nem szétválasztható. A kiállításon egy videó is látható, amely a prehistorikus koroktól Leonardóig a víznek a földi evolúcióban játszott szerepéről alkotott elméleteket dolgozza fel.

12 FAL**Építészet és ornamentika**

Veszprém, Ének-Zenei Általános Iskola,
10. 17. – 11. 30.

www.meonline.hu

● A Paradigma Ariadné csapata Veszprém városával együtt szervezett kiállítást a volt Ének-Zenei Általános Iskola épületébe, amely 30 év után újult meg. A Design Hét programjába illeszkedő tárlat apropóját a 2023-as Európa Kulturális Fővárosa pályázata adja, amelyen a dunántúli város is versenyez. A tárlat keretében európai és tengerentúli fiatal építészek díszítik fel Veszprém egyik évek óta üresen álló épületét, a régi zeneiskolát. A munkákat a budapesti tűzfalokról ismert Neopaint csapata festi fel az épület tereibe. A kiállított helyspecifikus munkák fiatal, feltörekvő építészek és alkotócsoportok tervei alapján készültek, és különféle megközelítésekből értelmezik az ornamentika, a díszítés mai szerepét és határait, használva a volt Iparostanoda épületének szabadon álló díszítetlen falait.

A kiállítás apropóján újra megnyílik a nyilvánosság elől több mint húsz évig elzárt hely kapuja, és az egykori iskola épülete a Petőfi Színházhoz való csatlakozás, valamint a felújítás előtt néhány hétig újra bejárhatóvá válik. Kiállító építészek: Architecture Uncomfortable Workshop, Enorme Studio, False Mirror Office, Gyulai Levente, Adam Nathaniel Furman, Andrew Kovacs, MNPL Workshop, Paradigma Ariadné, Space Popular, TREES, Very Good Office.

Forrás: Paradigma Ariadné

CHILDREN OF THE WOOD

A Hello Wood kiadványa, 2018. 216 oldal

www.meonline.hu

● „8 tábor 64 napját, 1020 résztvevő élményeit és impresszióit, gondolatait sűrítettük össze ebben a könyvben egy elképzelt nap 24 órájának 1440 percébe, napkeltétől napkeltéig. Azzal a reménnyel és hittel, hogy bemutatjuk, hogyan képzeljük el, és milyen értékek mentén hozzuk létre a mi építő közösségünket” – így definiálja magát a Hello Wood legújabb kiadványa, amely a nemzetközi építőtábor kollázsszerű élménybeszámolója. A könyvben megszólaló résztvevők és szervezők a tábor feszes napi-rendjének megfelelően fejezetekben mesélnek a fizikai munkavégzésben felszabaduló erőről, az empátiáról, a közösségi tapasztalásról, és a mindennek keretet adó természeti környezetről. ahol az építés a megismerés eszköze. A kötet végén olvasható manifesztum az építés gyakorlatát közösségteremtésként megélő csapat ars poeticája:

„Első a tett, mert a tett tanít! Építs! Mert a megismerés eszköze a kéz munkája, a test mozgása. Mert a transzcendens is megérinthető a fizikai munkán keresztül. Fedezd fel újra, használd érzékeidet, rég elfeledett képességeidet, és figyelj! Magadra, arra, ami körülvesz és azokra, akik körülvesznek. A megfigyelés legyen résztevő és formáló jelenlét, hogy te magad is újra részesévé válhass a megfigyeltnek. Valaminek, ami nagyobb, mint mi, és nem ember teremtette. Építsd a házad, építsd a közösséget, és így építsd saját magad! Akarás, jelenlét, türelem, nyitottság és szeretet: az építő közösség alappillérei. Csatlakozz és légy részese építő közösségünknek, hogy valódi építővé válj!”

Götz Eszter

NAGYVÁROS BRAND**Történeti és kortárs fotóművészek városképe Berlin és Budapest, illetve európai nagyvárosok tükrében**

FUGA, 11. 14. – 12. 03.

www.meonline.hu

● A Fotóhónap 2018 sorozat utolsó kiállításán Sibylle Bergemann 70-es, 80-as években készült kelet-berlini városfotói, életképei, Ute Mahler és Werner Mahler *Külvárosi Mona Lisák* portréorozata és az MKE képzőművészet-elmélet szakos hallgatóinak kutatási projektje szerepel, melynek címe: *Őn itt áll! – Budapest művészeti koordinátái 1968–1993*. Bergemann kelet-berlini jelenetei a hetvenes évektől a Fal lebontása utáni időig, a kilencvenes évek elejéig tartó időszakot dokumentálják, Ute Mahler és Werner Mahler sorozata női portrékat mutat. A két alkotó európai nagyvárosokban – Berlinben, Reykjavíkban, Liverpoolban, Minszkben, Firenzében – olyan fiatal nőket kerestek, akiknek különlegesnek találták az arcukat, kisugárzásukat az időtlen Mona Lisa archetípushoz érezték közelebb. Az MKE hallgatóinak kutatása a városi térhasználatot, az időszakban újonnan elterjedő akcióművészetet, helyspecifikus installációkat, videóműveket és fotósorozatot állítja egy képzeletbeli Budapest térkép középpontjába. A műalkotások által a helyszínek többletjelentéssel gazdagodnak.

Szegő Hanna

150 ÉVE SZÜLETETT**Charles Rennie Mackintosh**

www.meonline.hu

● Másfél évszázada született a skóciai Glasgow-ban a modernizmus egyik legnagyobb egyénisége, Charles Rennie Mackintosh. Építésként, szobrászként, festőként és formatervezőként egyaránt kivételes életművet alkotott. Egyetemistaként egy ösztöndíjnak köszönhetően az európai ókori építészetet tanulmányozta. Feleségével, Margaret MacDonalddal és három művész társukkal együtt hozták létre „A négyek” néven ismertté vált alkotóközösséget, amelyhez a korszak legkülönlegesebb formatervezési kísérletei kötődnek. Első kiemelkedő terve az 1899-es Glasgow Herald Building volt, az utolsó építészeti sikere a húsz évvel későbbi Glasgow School of Art, amelynek igen értékes könyvtárát 2014-ben egy hatalmas tűzvész pusztította el, majd az újjáépítési munkálatok közben, 2018 júniusában egy még nagyobb tűzvész a teljes épületet elpusztította.

Mackintosh a gazdasági válság idején önálló vállalkozásba fogott, egy ideig akvarelleket festett, majd Londonban, élete végén a dél-francia Riviérán telepedett le. Stílusára erőteljesen hatott a japán művészet józan, gazdaságos és visszafogott értékrendje, annak egyszerű formái, térélménye, természetes anyagai és a textúrákon megjelenő fény-árnyék hatások. Mackintosh az akkor megszülető modernizmus emberközeli változatát alkotta meg, nagy figyelmet fordított a részletek kidolgozására. Munkáit bemutatták az 1900-as Bécsi Világkiállításon, valamint Budapesten, Münchenben, Drezdában, Velencében és Moszkvában is.

Götz Eszter